

Art bizantí

Codi: 100563
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500239 Història de l'Art	OB	3	2

Professor/a de contacte

Nom: Manuel Antonio Castiñeiras Gonzalez
Correu electrònic: Manuel.Castineiras@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: Sí
Grup íntegre en català: Sí
Grup íntegre en espanyol: No

Altres indicacions sobre les llengües

Hi ha un grup en català

Equip docent

Carlos Sanchez Marquez

Prerequisits

S'ha de tenir un mínim coneixement d'anglès o francès per poder acomplir algunes de les activitats supervisades i autònomes. Es recorda que la majoria del material per a treballs i lectures està en anglès.

Objectius

Contextualització:

L'assignatura forma part de la matèria *Historia General de l'Art Medieval*, de 24 ECTS, que es compon de quatre assignatures, dues al segon curs (*Art a l'Europa dels segles IV al X* i *Art Bizantí*) i dues al tercer curs (*Art Romànic* i *Art Gòtic*).

La docència d'Art Bizantí permetrà a l'alumne conèixer, dins dels fonaments bàsics de l'evolució cronològica de la imatge artística, els valors formals, el significat iconogràfic, les tècniques i procediments artístics així com la seva recepció en l'àmbit del món bizantí i d'influència bizantina, desenvolupant a més un sentit crític i comparatiu en relació amb altres formes d'expressió cultural així com un sentit geogràfic i polític de les diverses expressions artístiques de Bizanci i la seva contribució a Europa, al món eslav i als països i nacions del Mediterrani Oriental i Àsia Anterior.

Objectius:

1-Proporcionar a l'alumne un bon coneixement de les diverses manifestacions de l'art bizantí o d'àmbit bizantí, amb especial referència a la seva evolució cronològica, formal i tipològica en els territoris de Bizanci o d'influència bizantina.

2-Aconseguir que l'alumne assoleixi coneixements de les interrelacions entre art i context històric, polític i cultural de la societat bizantina i dels seus països d'influència, així com de les diverses funcions i continguts de l'obra d'art en aquest període.

Competències

- Analitzar amb esperit crític, a partir dels coneixements adquirits, l'obra d'art en les seves diferents facetes: valors formals, significat iconogràfic, tècniques i procediments artístics, procés d'elaboració i mecanismes de recepció.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Interpretar l'obra d'art en el context en el qual es va gestar i relacionar-la amb altres formes d'expressió cultural
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Reconèixer l'evolució de la imatge artística des de l'antiguitat fins a la cultura visual contemporània.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els creadors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
2. Analitzar els receptors d'un fenomen artístic en un determinat context cultural.
3. Analitzar les idees artístiques sobre un fenomen artístic en un determinat context cultural.
4. Analitzar una imatge artística i situar-la en el seu context cultural.
5. Aplicar els coneixements iconogràfics a la lectura de la imatge artística
6. Definir i explicar amb precisió un objecte artístic amb el llenguatge propi de la crítica d'art.
7. Distingir les tècniques i el procés d'elaboració d'un objecte artístic
8. Estimular la creativitat i fomentar idees innovadores.
9. Examinar una imatge artística i distingir-ne els valors formals, iconogràfics i simbòlics.
10. Explicar els mecanismes de recepció d'una obra d'art.
11. Identificar les idees principals i les secundàries i expressar-les amb correcció lingüística
12. Reconstruir el panorama artístic d'un determinat context cultural
13. Relacionar una imatge artística amb altres fenòmens culturals de la seva època.
14. Saber exposar amb eficàcia els coneixements, oralment i per escrit.
15. Treballar en equip, respectant les opinions alienes i dissenyant estratègies de col·laboració.

Continguts

1. Les bases de l'art bizantí. -El llegat de Justinià: models de prestigi en arquitectura, mosaics, arts sumptuàries i il·luminació. Funció i estètica, cerimònia i sacralitat: les icones i el culte a les imatges.

2. L'art de l'Egipte copte. L'Egipte bizantí. Esglésies i monaquisme. Programes i models iconogràfics. Art tèxtil. Mobiliari litúrgic. Producció d'icones i manuscrits.

3. La definició d'un Imperi Cristià Ortodox (680-843): la crisi iconoclasta i les seves conseqüències. Querella iconoclasta: ideologia i sociologia. El Concili de Nicea de 787. Producció de pintures, icones i manuscrits.

4. Art bizantí Mig (843-1204): classicisme bizantí i recuperació de les imatges. El renaixement macedoni i comnen. -Art àulic: renovació arquitectònica de Constantinoble. El gran palau. -El segon hel·lenisme: cultura literària i arts figuratives. Miniatura, mosaic i iveris. -L'art dels monestirs: la planta de creu inscrita cupulada. El model d'Hosios Lukas. Capadòcia: arquitectura rupestre i miniaturització. Atenes i Salònica. Els programes sagrats: topografia i funció.

5. L'art D'Armènia. Peculiaritat del cristianisme armeni. Els regnes armenis. El regne armeni de Cilícia. La Gran i la Petita Armènia. -Armènia i Bizanci (s. IX-XI): arquitectura, decoració escultòrica i pintada. Aght'amar. El *khatchkar*. Llibres i orfebreria. -L'Armènia de les Croades (s. XII). Les arts de la Gran Armènia (s. XIII-XV): programes constructius i producció de manuscrits.

6. Bizanci i Occident. -Itàlia, el comerç marítim i Constantinoble: les portes de bronze -Les vies d'intercanvi a partir de les Croades i la conquesta llatina. -El concepte d'art croat. Venècia, Sicília normanda, Xipre i Terra Santa. Arquitectura i arts del color: difusió dels models constantinopolitans i aportació local. El tresor de Sant Marc. Models bizantins a Occident.

7. El renaixement paleòleg. L'ús colorista dels materials i dels motius decoratius. Constantinoble, Salònica i Mistra. El nou humanisme pictòric: narració, anècdota i mímica. El *Llibre del Pintor de Mont Athos*.

8. L'art bizantí: dels Balcans a Rússia. Sèrbia, Bulgària i Moràvia. L'arquitectura russobizantina: Kiev i Novgorov. Moscou: la tercera Roma. Ivoris i icones. Theòphanes el Grec i Andrei Rublov.

9. La dona i les arts a Bisanci: llinatge, educació, patronatge i devocion. Dones artistes.

Metodologia

A més de les activitats dirigides a classe (explicació del temari amb projeccions pw-points i lectura de textos), es desenvoluparan **activitats supervisades de dos tipus:**

- 1. Estudi d'un tema/ o obra de l'època macedònia, comnena o paleòloga (del llistat), amb exposició oral a classe de 10 minuts amb pw-point, i lliurament d'un comentari escrit de 5 folis amb bibliografia inclosa. El treball pot ser realitzat per 1, 2 o 3 alumnes segons el tipus de treball indicat en el llistat.**
- 2. Sessions de comentaris de vídeos, imatges i textos:** els alumnes han de preparar el material amb una lectura prèvia del material docent.
 - Visionat del dvd *Icons from Sinai* (J. P. Getty Museum, 2006). Continguts dels temes 1, 2 i 3.
 - **L'artista bizantí i el seu sistema de treball.** Lectura de textos del *Llibre de Mont Athos* i altres textos. Textos penjats al campus virtual prèviament.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes Magistral (Temes 1-9)	40	1,6	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15
Tipus: Supervisades			
Comentari Pintor de Mont Athos	20	0,8	1, 2, 3, 7, 10, 12, 13, 15
Comentari de Icons from Sinai	20	0,8	1, 2, 3, 12, 13
Seminari: exposició oral del treball	30	1,2	1, 2, 3, 5, 8, 12, 13, 14, 15
Tipus: Autònomes			
Preparació d'un treball escrit per exposar a classe	40	1,6	1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 15

Avaluació

-Evidència primera: prova escrita (50%). S'avaluaran els coneixements teòrics i pràctics impartits. Desenvolupament de temes i comentaris d'imatges. Consistirà: 1 pàgina per desenvolupar un tema o un comentari de text (a triar un entre els dos) i 1 pàgina per al comentari de 4 imatges.

-Evidència segona: presentació d'un treball escrit i exposició oral a classe (40%). Es valorarà la qualitat del treball i la exposició oral.

-Participació "activa" en seminaris i sessions de treball (10%). S'avaluaran les intervencions durant els debats i comentaris orals.

La qualificació final serà el resultat de la suma de la prova escrita (50%) i dels seminaris, treballs i intervencions (50%).

Nota final: suma del treball escrit/seminaris i de l'examen dividit entre 2.

-Pel que fa a la revaluació: aquesta està fixada oficialment, però afecta només a la nota de l'examen.

Qui no hagi fet seminaris i treballs no pot aprovar l'assignatura.

Per poder optar a la revaluació, s'ha d'obtenir una nota de curs superior a 3,5 e inferior a 5.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Evidència segona: presentació d'un treball escrit i exposició oral a classe	40%	0	0	3, 4, 5, 8, 12, 13, 14, 15
Participació activa en seminaris i sessions de treball	10%	0	0	6, 11, 15
Prova escrita	50%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13

Bibliografia

BIBLIOGRAFIA Bàsica

Acheimastou-Potamianou, Mirtaly, *Greek Art. Byzantine Wall-Paintings*, Atenes, 1994.

Beckwith, John, *Arte paleocristiano y bizantino*, Cátedra, Madrid, 1997 (1ª ed. ang. Harmondsworth, 1970)

Byzance. L'art byzantin dans les collections publiques française, Jannic Durand (ed.), Musée du Louvre, Paris, 1992.

Byzantium and Islam. Age of Transition, 7th-9th Century, Helen C. Evans, Brandie Ratliff (eds.), The Metropolitan Museum of Art, New York, 2012.

Byzantium: Faith and Power (1261-1557). Perspectives on Late Byzantine Art and Culture, Helen C. Evans (ed.), The Metropolitan Museum of Art, New York, 2007.

http://www.metmuseum.org/research/metpublications/Byzantium_Faith_and_Power_1261_1557

Cameron, Averil., *Byzantine Matters*, Princeton University Press, Princeton, NJ., 2014.

Cormack, Robin, *Byzantine Art*, Oxford History of Art, Òxford, 2000.

- Cortés Arrese, Miguel Ángel., *Bizancio: el triunfo de las imágenes sagradas*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2010.
- Curcic, Slobodan, *Architerture in the Balkans. From Diocletian to Süleyman the Magnificent*, Yale University Press, New Haven-Londres, 2010.
- Cutler, Anthony., Spieser, J-M., *Byzance Médiévale, 700-1204*, Paris, 1996.
- Florenski, Pavel., *La perspectiva invertida*, ed. F. Pereda, Siruela, Madrid, 2005.
- Grabar, André, *La iconoclastia bizantina*, Akal, Madrid, 1998 (1ª ed. fr. París, 1984).
- Holy Images. Hallowed Ground. Icons from Sinai*, Robert. S. Nelson, Kristen. M. Collins (eds.), The John Paul Getty Museum, Los Angeles, 2006.
- Krautheimer, Richard, *Arquitectura paleocristiana y bizantina*, Cátedra, Madrid 1984 (1ª ed. ing. The Pelican History of Art, 1965)
- L'Art Byzantin, Art Européen*, Conseil de l'Europe, Atenes, 1964.
- L'artista a Bisanzio e nel mondo cristiano-orientale*, Michele Bacci (ed.), Seminari e Convegni, 12, Edizioni della Scuola Normale Superiore di Pisa, Pisa, 2007.
- Lazarev, Viktor, *Storia della pittura bizantina*, Milán, 1967
- Lodwen, John., *The Octateuchs. A Study in Byzantine Manuscript Illumination*, The Pennsylvania State University, University Park, Pennsylvania, 1992.
- Lowden, John., *Early Christian & Bizantine Art*, Phaidon, Londres, 1997 (2008).
- Mango, Cyril, *Arquitectura bizantina*, Aguilar, Madrid, 1975.
- Matthews, Thomas F., *The Art of Byzantium*, Hong Kong, 1998.
- Ousterhout, Robert, *Master Builders of Byzantium*, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1999.
- Paloumpis Hallick, Mary, *The Story of Icons*, Brookline, Mass., 2001.
- Rodley, Lyn, *Byzantine Art and Architecture. An Introduction*, Cambridge, 1994.
- Runciman, Steven, *Byzantine. Style and Civilization*, Penguin Books, Harmondsworth, 1987 (1971).
- The Glory of Byzantium: Art and Culture in the Middle Byzantine Era, A.D. 843-1261*, Helen C. Evans, William D. Wixom (eds.), The Metropolitan Museum of Art, New York, 1997.
- http://www.metmuseum.org/research/metpublications/The_Glory_of_Byzantium_Art_and_Culture_of_the_Middle
- The Oxford Handbook of Byzantine Studies*, Elizabeth Jeffreys, John Haldon, Robin Cormack (eds.), Oxford University Press, Oxford, 2008.
- Tradigo, Alfredo, *Icone e Santi d'Oriente*, Electa, Milà, 2004.
- Treasures of Mount Athos*, Athanasios A. Karakatsanis, Salònica, 1997.
- Velmans, Tania (ed.), *El mundo del Icono desde los orígenes a la caída de Bizancio*, San Plablo, Madrid, 2003.
- Velmans, Tania (ed.), *El Icono: de la Caída de Bizancio al siglo XX*, Mensajero, Bilbao, 2005.

Weitzmann, Kurt (ed.), *The Icons*, London 1982 (1990).

Coptes i Armenis:

Armenia sacra. Mémoire chrétienne des Arméniens (IVè-XVIIIè siècle), Musée du Louvre, Paris, 2007

Der Nersessian, Sirarpie, *L'Art Arménien*, Flammarion, Paris, 1989.

Gabra, Gawdat, Eaton-Krauss, Marianne, *The Treasures of Coptic Art in the Coptic Museum and Churches of Old Cairo*, The American University in Cairo Press, El Cairo-New York, 2005.

Interactions. Artistic Interchange between the Eastern and Western Worlds in the Medieval Period, Colum Hourihane (ed.), Index of Christian Art, Penn State University, 2007.

Bizanci i Occident:

Demus, Otto, *The Mosaics of Norman Sicily*, Londres, 1949.

Demus, Otto., *Byzantine Art and the West*, Londres, 1970.

Demus, Otto., *The Mosaics of San Marco in Venice*, 4 vols., WashingtonDC-Chicago-Londres, 1984.

El arte sículo-normando, Milà, 2004.

Folda, Jaroslav, *The Art of the Crusaders and the Holy Land (1098-1187)*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

Folda, Jaroslav, *Crusader Art in the Holy Land, from the Third Crusade to the Fall of Acre, 1187-1291*, Cambridge University Press, Hong Kong, 2005.

Iacobini, Antonio (ed.), *Le porte del Paradiso. Arte e tecnologia bizantina tra Italia e il Mediterraneo*, Roma, 2009.

Maguire, Henry, Nelson, Robert S. (eds.), *Byzantium and the Myths of Venice*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington DC, 2010.

The Year 1200. A Centennial Exhibition at the Metropolitan Museum of Art, Kurt Hoffmann (ed.), The Metropolitan Museum of Art, New York, 1970 (2 vols.).

http://www.metmuseum.org/research/metpublications/the_year_1200_a_centennial_exhibition_at_the_metropolit

http://www.metmuseum.org/research/metpublications/the_year_1200_a_background_survey

Rússia:

Alpatov, Mijail, *Tesoros del arte ruso*, Barcelona, 1967.

Cacciari, Massimo, *Iconos. Imágenes extremas*, Casimiro, Madrid, 2011.

Papaioannou, Kostas, *Pintura bizantina y rusa*, Madrid, 1968.

DVD

Andrei Roublev, Andreï Tarkovski, 1966.

Holy Image. Hallowed Ground. Icons from Sinai, november 14, 2006-March 4, 2007, J. P. Getty Museum, Los Angeles, 2006

Textos:

Arte Medieval I. Alta Edad Media y Bizancio, ed. Joaquin Yarza et alii, Barcelona, Gustavo Gili, 1982.

The Painter Manual of Dionysius of Fourna, ed. Paul Hetherington, Londres, 1981 (1974)

WEBSITES

Museus:

www.doaks.org (Col·lecció Dumbarton Oaks)

www.benaki.gr (Museu Benaki Atenes)

www.culture.gr (Museu Bizantí i Cristià d'Atenes)

www.alincom.com/tretiakov (Galeria Tretiakov, Moscou)

Links d'art bizantí:

-The Sveltana Tomekovic Database of Byzantine Art: <http://ica.princeton.edu/tomekovic/>

-Byzantium 1200 (reconstruccions virtuals de monuments bizantins): <http://www.byzantium1200.com/>

-Iconotheque Numerique HAAByzance (C. Vanderheyde)/ Université Libre de Bruxelles

<http://bib18.ulb.ac.be/cdm4/browse.php?CISOROOT=/shu022&CISOSORT=title|r&CISOSTART=1,21>

-Student Network for Byzantine and Medieval Studies

<http://snbms-ucy.weebly.com/>

-*Porphyra* (revista online)

(<http://www.porphyra.it>)

www.fordham.edu/halsall/medweb

www.georgetown.edu/labyrinth/labyrinth-home.html

www.courtauld.ac.uk/pages/indexframe.html

Monestir de Santa Caterina:

<http://www.world-heritage-tour.org/africa/north-africa/egypt/saint-catherine/map.html>

Armènia:

<http://armenianstudies.csufresno.edu/>

-Churches of Historic Armenia

-Index of Armenian Art: Armenian Architecture

-Index of Armenian Art: Armenian Miniatures

<http://www.virtualani.org/mren/index.htm>

<http://socalgalopenwallet.blogspot.com/2011/08/interiors-of-st-grigor.html>

(Sant Gregori d'Ani)